

Plk mgr inż. Marian Dąbrowski

**UDZIAŁ JEDNOSTEK WOJSKOWYCH W ZAPOBIEGANIU KLĘSKOM
ŻYWIŁOWYM I KATASTROFOM ORAZ W USUWANIU ICH SKUTKÓW
(Ocena działań w czasie powodzi 1997 roku.)**

Wstęp

Głównymi elementami systemu obrony Rzeczypospolitej Polskiej są:

- Siły Zbrojne;
- pozamilitarne ogniwa obronne;
- oraz system kierowania obronnością;

Zasadnicze funkcje w systemie obronnym państwa spełnia:

- PARLAMENT - jako najwyższa władza ustawodawcza podejmuje decyzje polityczne, gospodarcze i militarne.
- PREZYDENT RP - sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa.
- RZĄD RP - jest organem zapewniającym realizację postanowień ustawowych w zakresie bezpieczeństwa państwa.
- WOJEWODOWIE - spełniają kluczową rolę w kierowaniu obronnością państwa. Wojewoda jako szef OBRONY CYWILNEJ województwa realizuje zadania związane z szeroko rozumianą ochroną ludności.

Kierowanie obronnością województwa w czasie pokoju obejmuje:

- ustalenie i zaplanowanie zadań dla terenowych organów administracji rządowej samorządowej i gospodarczej,
- przygotowanie organizacyjne podległych organów,
- opracowanie aktów normatywnych ustalających ,zakres, kolejność oraz sposób realizacji zadań,
- organizowanie i prowadzenie szkoleń,
- przygotowanie organizacyjne i rzeczowe infrastruktury zapewniającej sprawność kierowania.

Ogólna ocena zagrożeń powodziami i TŚP na obszarze południowej Polski.

Oceniając zagrożenia o charakterze niemilitarnym na terenie południa Polski głównie mogą wystąpić zagrożenia POWODZIAMI I TOKSYCZNYMI ŚRODKAMI PRZEMYSŁOWYMI.

Powodzie mogą być o charakterze naturalnym (spowodowane topnieniem śniegu i intensywnymi deszczami, zlodzeniem rzek, nawałnymi deszczami oraz krótkotrwałymi burzami) oraz powodzie spowodowane katastrofami obiektów hydrotechnicznych piętrzących wodę w zbiornikach. W ostatnim okresie coraz częściej występują powodzie opadowe – ich zasięg i gwałtowność zależą od charakteru deszczu, czasu jego trwania oraz warunków fizyczno - geologicznych terenu.

Na terenie południowej Polski znajduje się ponadto 24 dużych i średnich zbiorników wodnych o ogólnej pojemności 2576,4 mln m³. Największe z nich to Solina 506 mln. m³, Otmuchów-Nysa - 214,6 m³, Poraj 251 mln m³, Jeziorsko 202 mln m³, Rożnów-Czchów 183 mln m³ i Żelazny Most 180 mln m³.

Ocena sytuacji powodziowej wskazuje że terenami najbardziej zagrożonymi są:

- obszary przyległe do Odry od Raciborza aż po Kostrzyń;
- obszary w pobliżu dużych zbiorników retencyjnych (Turawa, Otmuchów, Nysa);
- górne odcinki strumieni górskich.

Zagrożenie toksycznymi środkami przemysłowymi.

Na obszarze południowej Polski znajduje się 137 zakładów w których jest powyżej 50 ton TŚP. Skala zagrożenia w przypadku awarii zbiorników z TŚP przedstawia się następująco;

-strefa, którą uznaje się za szczególnie niebezpieczną wynosi od 1 do 2 km, a rejon awarii bezpośrednio przyległy do uszkodzonego zbiornika ma promień 0,5-1 km.

-strefa rozprzestrzeniania się obłoku skażonego powietrza może sięgać od 2 do 20 km, w strefie tej praktycznie wszyscy ludzie ulegną porażeniom co najmniej lekkim.

Maski przeciwgazowe chronią tylko w ograniczonym zakresie i mogą służyć do opuszczenia strefy skażonej.

Średnie maksymalne czasy rażącego działania TŚP wynoszą od 5 godzin do kilkunastu dni.

Do lokalizacji, oceny i likwidacji skutków awarii chemicznych a także do udzielania pomocy podczas likwidacji awarii w zakładach organizowane są Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne (ChiRZA).

Udział WSO i POW w czasie powodzi w 1997 r.

Ocenę powodzi 1997 r. dokonam w oparciu o materiały WSO im. T.Kościuszki i Pomorskiego OW.

Kadra, podchorążowie, kadeci i elewi WSO i CSIW aktywnie uczestniczyli od pierwszych dni w akcji ratowniczej w Koźlu, Krapkowicach, a następnie w Brzegu i gminie Lubsza.

8.07.1997 r. - powołano w WSO grupę operacyjną. W skład grupy wchodziły następujące zespoły:

- Zespół do odtwarzania systemu komunikacyjnego,
- Zespół ds. wyburzeń,
- Zespół do zaopatrywania w wodę,
- Zespół do przyjęcia ludzi z zalanych terenów.

19.07. w WSO utworzono Dowództwo Zgrupowania Jednostek Wojskowych Województwa Dolnośląskiego.

Do zwalczania skutków pierwszej fali powodzi oraz zabezpieczenia miasta i województwa dolnośląskiego przydzielono 300 żołnierzy zawodowych, 1650 żołnierzy służby zasadniczej, 116 samochodów ciężarowo-terenowych, 67 pojazdów specjalnych, 15 łodzi.

Zgrupowanie realizowało zadania zlecane przez Wojewódzki Komitet Przeciwpowodziowy.

W tym okresie realizowano następujące zadania ;

TABELA 1

Miejsce użycia sił i środków (ulice)	Wykonywane zadania
Bujwida Piotra Skargi Cukrownia Klecina Szkolna Gwarecka Pabianicka	Rozładunek, rozdzielanie darów i ochrona punktów dystrybucji darów dla powodzian
Poznańska	Ochrona i ratowanie mienia składnicy i magazynów wojskowych
Biblioteka Akademii Medycznej Sąd Wojewódzki Sąd Rejonowy Archiwum –Pomorska Prokuratura Wojewódzka	Ewakuacja zatopionych akt
Teatr Polski	Prace zabezpieczająco-porządkowe
Na Grobli Mokry Dwór	Oczyszczanie stacji uzdatniania wody

W kolejnych dniach otrzymano z WKP i realizowano następujące zadania;

TABELA 2.

Miejsce użycia sił i środków (ulice)	Wykonywane zadania
	W dniu 22.07
Wilcza	-ułożono ok. 500 m wału z worków o wys.1,2 m;
Na Grobli	-załadunek kamieni do worków, załadunek do śmigłowców
Most Zwierzyniecki	-ułożono worki z kamieniami i piaskiem na dł.ok.300 m.
Mosty Jagiellońskie	-zasypywanie dwóch wyrw w wałach - od strony Technikum
Braci Gierymskich	Żeglugi;
Mianowskiego	-patrowanie i ochrona wału;
Swojszycka-Kanał odpływ.	-zasypywane 3 wyrw w wałach o łącznej dł.ok. 600 m;
Żwirowa (Złotniki)	-ułożenie 300 m wału z worków; -ułożenie 300m wału o wys. 80 cm, praca w nocy
Mietków	-transport 25 000 worków z piaskiem
Kąty Wrocławskie	-transport 25 000 worków z piaskiem
	W dniu 23.07
Mosty Jagiellońskie	-ułożono folię i worki z piaskiem
Mianowskiego	-umacnianie wałów, budowa dojazdów do Odry przez ogródki działkowe
Most Zwierzyniecki	-przygotowanie worków z kamieniami do śmigłowców -uszczelnianie wałów
Żabia Ścieżka	-budowa wałów
Swojszycka	-patrowanie i ochrona wałów;
Wilcza	-dodatkowo umacniano ułożone wały z worków
Na Grobli	Realizowano prace związane z odbudową wałów;
Smętna, Jelcz, Jaz	
Opatowicki, Reymonta	
Leśnica	Prace związane z budową wałów zabezpieczających Zameczek

Most Zwierzyniecki Mianowskiego Swojszycka	W dniu 24.07 -układanie wałów i załadunek kamieni do worków -budowa drogi manewrowej wzdłuż wału i ułożenie folii zabezpieczającej; -umacnianie wału
Ż a b i a Ś c i e ż k a , J a z Opatowicki Reymonta, Na Grobli, Smętna Jelcz	-kontynuacja prac z dnia poprzedniego;
Opilska Kowale Janówek Książę Małe Kozanów	-umacnianie wałów ; -budowa wałów z worków z piaskiem o dł. 1,8 km (noc)
Leśnica	-budowa wałów zabezpieczających Zameczek
Wilcza Most Zwierzyniecki Mianowskiego Swojszycka Kozanów Kowale	W dniu 25.07 -kontynuacja prac zabezpieczających ;
Księżka Wilczycka Polanowice	-budowa i umacnianie wałów
Leśnica	-kontynuacja budowy wałów zabezpieczających Zameczek

Wilcza, Most Zwierzyniecki, Mianowskiego, Swojszycka, Kozanów, Kanał Ulgi, Leśnica Jaz Szczytnicki	W dniu 26.07 -kontynuacja prac zabezpieczających -zakończono patrolowanie obiektów ;Wilcza ,Most Zwierzyniecki ,Mianowskiego ,Kanał Ulgi.
--	---

W dniu 18.07. został podporządkowany do dyspozycji WSO 1 batalion ratownictwa z 4 pułku przeciwchemicznego w Brodnicy, wyposażony w specjalistyczny sprzęt umożliwiający, odkażanie (dezynfekcję) obiektów, domów, placów, dróg i terenu, wypompowywania wody, zmywania pozostałości i osadów popowodziowych oraz wykonywania zabiegów sanitarnych ludności (kąpiel) oraz wywóz i odkażanie padliny.

Od 10 lipca grupa 100 żołnierzy (na dwie zmiany) realizowała przedsięwzięcia związane ze zbiórką padłej zwierzyny. Łącznie zebrano i wywieziono do zakładów utylizacyjnych ponad 50 ton padłej trzody chlewnej, bydła drobiu i dzikiej zwierzyny.

Powódź nie ominęła obiektów WSO, zniszczyła Ośrodek Osobowice oraz uszkodziła obiekty poligonowe uczelni.

Udział Pomorskiego Okręgu Wojskowego w akcji przeciwpowodziowej 1997 r.

Dnia 12.07. 1997 r. powołano Sztab Kierowania udziałem wojsk POW w akcji przeciwpowodziowej. Sztab nawiązał łączność z wojewódzkimi komitetami przeciwpowodziowymi na obszarach zagrożonych. Rozpoczął kierowanie akcją i składanie meldunków sytuacyjnych do Zarządu Operacyjno-Strategicznego Sztabu Generalnego WP i Szefa Wojsk Inżynieryjnych Dowództwa Wojsk Lądowych.

W dniu 9 lipca wydzielono do dyspozycji SOW 6 obsług PTS i skierowano do Głogowa.

14 lipca pododdziały inżynieryjne POW osiągnęły gotowość do wykonywania zadań w m. Krosno Odrzańskie. W dniu 17 lipca zorganizowano zgrupowanie Mieszkowice w składzie 240 ludzi, 28 transporterów PTS, 16 łodzi, 6 śmigłowców Mi-2, a w dniu 18 lipca zgrupowanie „SZCZECIN” w składzie 141 ludzi, 20 PTS, 10 łodzi i inny sprzęt. Ponadto utrzymywano w garnizonach w gotowości do użycia w akcji przeciwpowodziowej odwód POW w ilości około 7 000 ludzi.

W ramach udzielania pomocy dla SOW w dniu 18 lipca 1997 roku skierowano do m. Wrocław trzy grupy żołnierzy do likwidacji skażeń, a w dniu 19 lipca 1997 roku wydzielono siły POW do budowy mostów na obszarze SOW. Do 6 października 1997 r. wybudowano na terenie województwa wałbrzyskiego 6 mostów stałych.

Ocena NIK udziału POW w akcji przeciwpowodziowej w 1997 roku

W dniach 15-17 października 1997 r. starszy inspektor kontroli państwowej z Departamentu Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Państwa Najwyższej Izby Kontroli poddał kontroli – działania ratownicze administracji rządowej i samorządowej oraz innych jednostek organizacyjnych w czasie powodzi. W toku kontroli ustalono:

1. Podczas prac planistycznych Wojewódzkie Komitety Przeciwpowodziowe nie zgłaszały potrzeb w zakresie działań ratowniczych, a zgłoszenia potrzeb ograniczały się tylko do ochrony przez wojsko obiektów i rejonów.
2. Dopiero 12 lipca powołano rezerwy osobowe do obsadzenia sprzętu kierowanego do akcji przeciwpowodziowej.
3. Planowane wielkości użycia ludzi i sprzętu POW zostało wielokrotnie przekroczone. Planowano użycie 812 kadry i żołnierzy – użyto 1994.
4. Stwierdzono brak usankcjonowania przez ustawy i zarządzenia kompetencji organów administracji terenowej w zakresie użycia pododdziałów wojskowych w likwidacji klęsk żywiołowych. Stwarzało to paradoksalne sytuacje, w których dowódca pododdziału otrzymywał zadania od sołtysa i przedstawiciela komitetu przeciwpowodziowego, niejednokrotnie sprzeczne z sobą i wzajemnie się wykluczające. Społeczeństwo widzi w wojsku instytucję „wszystko mogącą” w sytuacjach nadzwyczajnych. Dlatego w środowiskach społeczności lokalnych w wypadku pojawienia się żołnierzy oczekuje się od nich pomocy będącej w gestii istniejących organów administracji państwowej. Zdaje się że istnieje potrzeba właściwej edukacji w tym zakresie.
5. Stwierdzono, że do sztabu kierowania udziałem wojsk POW w akcji przeciwpowodziowej nie były składane meldunki raz na dobę przez szefów wojewódzkich inspektoratów obrony cywilnej, co naruszało treść §30 Instrukcji „O udziale wojsk...” sygn.. Inż. 411/77.
6. Podczas kontroli stwierdzono, że przyjęte do ochrony obiekty obejmowały przede wszystkim udzielanie pomocy w warunkach zimowych. Wojewódzkie komitety

przeciwpowodziowe w swoich zapotrzebowaniach nie uwzględniały użycia sił i środków w akcjach przeciwpowodziowych w warunkach letnich.

7. Istniała zbyt długa ścieżka decyzyjna na szczeblu administracji terenowej w zakresie użycia sił i sprzętu wojskowego, która wiodła od gminnego komitetu przeciwpowodziowego poprzez rejonowy i wojewódzki do sztabu przeciwpowodziowego POW.
8. Na zagrożonych odcinkach akcją kierowali przedstawiciele administracji. Z przesyłanych meldunków wynikało, że decyzje o potrzebie udzielenia pomocy, dowódcy w terenie musieli podejmować natychmiast bez czekania na otrzymanie zgody ze sztabu nadrzędnego.
9. Stwierdzono brak pododdziałów obrony cywilnej i słabe przygotowanie organizacyjne do robót publicznych, co spowodowało konieczność wykorzystywania żołnierzy do prac fizycznych zamiast do obsługi sprzętu specjalistycznego.
10. Stwierdzono brak kompatybilności środków łączności (najlepiej sprawdziły się wypożyczone telefony komórkowe).
11. Łączna kwota użycia wojsk POW bez wyceny kosztów osobowych wyniosła 3 115 231,- złotych. Koszty osobowe wyniosły 2 599 443,-złote.

Wnioski końcowe

Na podstawie analizy udziału wojska w akcjach przeciwpowodziowych w 1985r. w KOTLINIE KŁODZKIEJ, w 1986 r. w województwie ZIELONOGÓRSKIM i w 1997 r. we WROCŁAWIU I POMORSKIM OKRĘGU WOJSKOWYM nasuwają się następujące wnioski;

1. Przy planowaniu użycia sił wojska do akcji przeciwpowodziowej należy zmienić zasadę i w mniejszym stopniu planować ochronę obiektów hydrotechnicznych, a zaplanować dobrze wyszkolone i wszechstronnie przygotowane odwody, które w sytuacjach kryzysowych będą w stanie wykonać zadania wynikające z ich przeznaczenia.
2. Ostatnie lata pokazują że wojsko zostaje użyte do akcji zbyt późno.
3. Wcześniejsze użycie wojska radykalnie zmniejszyło by straty.
4. Edukacja obronna, działanie w czasie zagrożeń winny znaleźć właściwe miejsce w programach szkolenia od szkoły podstawowej do studiów wyższych.
5. Zmienić (poprawić) system obiegu informacji i kierowania w czasie sytuacji kryzysowych.

Szanowni Państwo !

W najbardziej rozwiniętych państwach świata ochrona własnej ludności przed zagrożeniami jest zadaniem priorytetowym dla wszystkich organów władzy i administracji.

W rozdziale XI Konstytucji RP STANY NADZWYCZAJNE Art.228 pkt1 mówi:

„W sytuacjach szczególnych zagrożeń jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny, stan wyjątkowy, lub stan klęski żywiołowej.

Pkt.5. Działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa”.

Bibliografia:

1. Plan udziału wojsk ŚOW w likwidacji skutków klęsk żywiołowych
2. Plan udziału wojsk POW w likwidacji skutków klęsk żywiołowych
3. Sprawozdanie z udziału POW i WSO w akcji przeciwpowodziowej w 1997 r. oraz w zadaniach realizowanych w ramach likwidacji skutków powodzi.
4. Wyniki kontroli Najwyższej Izby Kontroli problematyki udziału wojsk POW w akcji przeciwpowodziowej w 1997 r.
5. Zeszyty naukowe. Wydanie specjalne. Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych.
6. Współdziałanie z układem pozamilitarnym w sytuacjach kryzysowych. 2003 r.
7. Szósty Głogowski pułk Inżynieryjny 1966-2011.